

urbanistické struktury průmyslového města prostřednictvím několika samostatných krystalizačních jader (Moravská Ostrava, Přívoz, Hrušov, Mariánské Hory a Nové Vítkovice). Samostatná kapitola o zachování průmyslového dědictví stručně osvětluje vývoj muzejních institucí, památkovou ochranu, mezioborovou koncepci zachování industriálního dědictví a archeologický výzkum. Přehled památkově hodnotných objektů a areálů přináší kapitola Katalog kulturního dědictví. Popisy, doprovázené bohatou obrazovou dokumentací, jsou provázány s úvodními kapitolami historických souvislostí a technického vývoje. Celkový přehled přináší mapové přílohy. Publikace je doplněna historickou obrazovou dokumentací, fotografiemi Romana Poláška a Viktora Máchy, názornými technologickými schémata i kresbami. Jedná se o první snahu představit srozumitelně industriální dědictví na území města Ostravy nejen podle jednotlivých odvětví, ale v jeho vzájemných souvislostech, a to včetně navazující bytové otázky.

Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě

Ohlédnutí za končící tradicí?

*Jana Koudelová, Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Ostravě*

Objektivně postihnout téměř půlstoletí vydávání sborníku ostravským pracovištěm dnešního Národního památkového ústavu není vůbec snadné, pro zainteresované osoby je to takřka nemožné z důvodu absence potřebného nadhledu. Když byl v roce 2011 sestaven 26. svazek sborníku, uplynulo od vydání jeho prvního svazku 40 let. Z podnětu tehdejší redakce padlo rozhodnutí, že tento jubilejní svazek bude obsahovat také část věnovanou historii vydávání sborníků památkové péče v Ostravě. Nejenže zde kolegové Martin Strakoš a Martina Stabrová erudovaně objasnili vývoj koncepce sborníku od druhé poloviny 90. let 20. století,¹ po němž následovala bibliografie všech doposud vydaných svazků, ale podařilo se rovněž zajistit publikování cenných vzpomínkových statí Ivo Hlobila,² Antonína Grůzy³ a Leoše Mlčáka,⁴ historiků umění spjatých s památkovou péčí, které netřeba blíže představovat. Osobní vzpomínky jmenovaných podaly vskutku zajímavou a plastickou výpověď, jež se neomezila pouze na okolnosti vydávání periodika před rokem 1989. Statě Ivo Hlobila, ať již uměnovědné či památkářsky laděné, a Leoše Mlčáka, zaměřené nejen na barokní umění a kampanologické památky, vycházely v 70. a 80. letech. Antonín Grůza se stal pravidelným příspěvatelem až po pádu komunismu. Poněvadž vydávání *Sborníku Národního památkového ústavu v Ostravě* bylo ukončeno, pokusme se opravdu v krátkosti, vzhledem k celkové době trvání, nastínit jeho bezmála 50letou tradici.

Myšlenka informovat odbornou a laickou veřejnost o výsledcích poznávání uměleckých a stavebních památek i o dění v památkové péči na území severní Moravy a Slezska prostřednictvím odborného periodika dožrála na počátku normalizace, tedy v období, kdy se dopady politického dění na konci 60. let 20. století začaly nepříznivě projevovat také v oblasti kultury. První svazek pod názvem *Sborník památkové péče v Severomoravském kraji* vyšel v roce 1971. U jeho zrodu stáli především historik Milan Hlubinka a tehdejší odpovědný redaktor ostravského nakladatelství Profil, zanedlouho politicky nepřijatelný Antonín Grůza, který se ujal editorství sborníku, členěného do dvou hlavních oddílů: na studie a materiály (později k nim přibyla rubrika články). Ačkoli se editorsky podílel i na druhém svazku vydaném roku 1973, jeho jméno v něm nenajdeme, neboť jej postihl zákaz publikační, přednáškové a jiné veřejné činnosti, včetně zákazu působení ve státních kulturních institucích. Spolupráce důležitých aktérů a podporovatelů sborníku, Milana Hlubinky a Antonína Grůzy, byla tímto přerušena, avšak idea regionálního periodika památkové péče, zejména ze strany odborných pracovníků, přetrvala.

Obr. 1. Obálka *Sborníku Národního památkového ústavu v Ostravě 2019/2020*

Třetí svazek sborníku vyšel až v roce 1977, sestavil jej výše zmiňovaný historik umění Leoš Mičák, jenž se stal editorem rovněž čtvrtého (1979) a pátého (1982) svazku. V prologu sborníku z roku 1979 byla deklarována snaha věnovat každý svazek jednomu druhu památek. Monotematicky zaměřený sborník se skutečně několikrát podařilo uspořádat, avšak u většiny svazků převládala pestrost příspěvků, což ostatně nejlépe dokládá mnohohrstevnatost a mezioborovost památkové péče. Statě pátého svazku z roku 1982 byly poprvé recenzovány historikem Josefem Bartošem a historikem umění Rudolfem Chadrabou z Univerzity Palackého v Olomouci (současný název). Role editora šestého a sedmého svazku sborníku, publikovaných v letech 1985 a 1987, se ujal kulturolog Eduard Mocek. Přípravy osmého svazku s rokem vydání 1990 probíhaly ještě na sklonku totality. Studie, články i materiály byly věnovány technickým památkám, včetně historie vybraných výrobních odvětví (hornictví, hutnictví, papírenství či textilnictví).⁵

V roce 1990 bylo okleštěné ostravské pracoviště státní památkové péče, od něhož se oddělilo pracoviště v Olomouci, přejmenováno na Památkový ústav v Ostravě. Po deseti letech, s účinností od roku 2001, se název mírně upravil na Státní památkový ústav v Ostravě. Reorganizovaná ostravská instituce památkové péče sice počítala s pokračováním v ediční činnosti, ovšem scházely potřebné finance, což se nakonec nepříznivě projevilo nejen na koncepci, ale především na celkové podobě sborníku. Jeho další svazek pod aktualizovaným názvem *Sborník Památkového ústavu v Ostravě* se podařilo uspořádat až v roce 1994. V letech 1994–1997 vycházel sborník každoročně a jeho rozsah se v průměru pohyboval okolo 60 stran. V následujících letech 1998–2001 vycházely odborné příspěvky z oblasti památkové péče ve *Výročních zprávách Památkového ústavu v Ostravě*, počet stran se přibližně zdvojnásobil, avšak koncepční ani typografický progres nenastal. V roce 2002 byl pak vydán *Sborník Státního památkového ústavu v Ostravě*, zpětně za rok 2001. V dosavadních svazcích a výročních zprávách byly publikovány odborné a materiálové příspěvky převážně kmenových zaměstnanců, případně externích spolupracovníků ostravského památkového ústavu.⁶

S platností od 1. ledna 2003 vznikl jediný Národní památkový ústav, pod něhož spadají jednotlivá územní odborná pracoviště, přičemž územní působnost řady z nich se shoduje s dřívějšími památkovými ústavy. Tato změna se přirozeně odrazila v názvu sborníku a s vyhlídkou na lepší časy se dotkla i jeho grafiky a celkového pojetí, to vše za podpory vedení

a s plnohodnotným redakčním servisem. Byla sestavena činná redakční rada a všechny příspěvky se začaly podrobovat náležitému recenznímu řízení. Jakoby symbolicky se editorem inovovaného, v pořadí 18. svazku *Sborníku Národního památkového ústavu v Ostravě* stal historik umění Antonín Grůza, který se po roce 1989 aktivně vrátil k publikační i pedagogické činnosti. Uvedené skutečnosti se očekávaně kladně projevily také v odborné úrovni statí, jejichž autorům byl dán adekvátní prostor co do témat a rozsahu příspěvků.

O pět let později následovala další podstatná změna. V roce 2008 sborník obdržel novou a z dnešního pohledu zároveň poslední grafickou úpravu v B5 formátu, kterou, stejně jako tu předchozí, vytvořili a po dobu 12 let pravidelně a trpělivě sázeli manželé Šárka a Pavel Nogovi. Všechny příspěvky navíc obdržely anglická resumé. Roku 2010 byla rovněž rozšířena a transformována redakční rada s důrazem na akademické tituly většiny jejích členů. Šlo o praktickou reakci na požadavky Rady vlády pro vědu a výzkum České republiky ohledně hodnocení odborných publikačních výstupů, která se nakonec ukázala být nedostatečná. Problematickým a diskuzi vyvolávajícím se stalo i vlastní označení periodika jako sborníku.⁷

Také posledních devět svazků se snažilo dostat nastolené koncepci sborníku z roku 2003. V letech 2011–2020 se pravidelně dařilo publikovat rovněž statě externích autorů, nejčastěji z paměťových institucí v regionu, případně univerzit. Všem patří upřímné poděkování za nezištný přístup, neboť výsledky svého vědeckého bádání se uvolili zveřejnit bez ohledu na získání či nezískání bodového ohodnocení. Předmětem studií, článků a materiálů se staly průzkumy, dokumentace, opravy a restaurování nemovitých i movitých památek z různých období, závěry záchranných archeologických výzkumů, ale také teoretická pojednání dotýkající se přímo či nepřímo památkové péče. Nepravidelně byly do obsahu sborníků zařazovány i zprávy například o konaných konferencích, seminářích a projektech, ať již k problematice lidového stavitelství nebo technických památek. Ve 32. svazku z roku 2017 se vůbec poprvé zaslouhou specialistů Aleny Halamičkové a Tomáše Nitry objevil příspěvek zaměřený na zhodnocení fenoménu kulturní krajiny v podhůří Jeseníků na Krnovsku.⁸ Bohužel v témže svazku jsme se krátkou vzpomínkou rozloučili s dlouholetou kolegyní, historičkou umění a památkářkou Libuší Dědkovou, mimo jiné přispěvatelkou do sborníku od 70. let minulého století.⁹

Tak trochu výjimky mezi vydanými sborníky představují poslední dva svazky. Dalo by se prohlásit, že obsah svazku z roku 2018 je koncipován jako sborník odpovídající definici příslušného výstupu vědy a výzkumu. Jsou v něm totiž prezentovány studie vzešlé z konference *Umění a architektura regionu*, konané u příležitosti stého výročí založení Československé republiky na podzim 1918. V zásadě mezinárodní setkání uspořádal Národní památkový ústav, územní odborné pracoviště v Ostravě ve spolupráci s ostravskou Galeríí výtvarného umění. Konference tematicky navázala na výstavy, které byly veřejnosti zpřístupněny ve výstavních sálech obou pořadatelských institucí. Editoři sborníku Martin Strakoš a Renata Skřebská v úvodu poznamenali, že předkládaný svazek studií lze vnímat jako připomenutí zmíněného setkání a trvalou zprávu o tom, že prohloubené poznání představuje hodnotu jako takovou.¹⁰

Očividně poslední sborník byl sestaven ze studií a článků za roky 2019 a 2020. Příspěvky tohoto svazku byly předně věnovány tehdejší jubilantce, dlouholeté kolegyni a památkářce Daně Kouřilové, jejíž jméno je bytostně spojeno zejména s průzkumem, evidencí a zhodnocováním památkového potenciálu regionů Opavska a Vítkovska. Ve sborníku je zařazen poutavý rozhovor se jmenovanou historičkou umění, doplněný přáním kolegům: „Více času na práci, na kontakt s památkou a co nejméně byrokracie... Bude to nejen ku prospěchu památkám, ale ku prospěchu nám všem.“¹¹

Vraťme se ještě na okamžik k jubilejnímu svazku sborníku z roku 2011. Rozpaky, které zde byly vyjádřeny, do jisté míry předpověděly aktuální situaci: „Objevovaly se totiž názory, že tyto regionální sborníky, které dle v současnosti nastavených kritérií nelze bodově vyhodnotit, by měly být zrušeny nebo transformovány do podoby periodik, u nichž by byla naděje, že by mohly být bodově hodnoceny. Zdánlivě racionální řešení dané problematiky se ukazuje jako východisko vyložené formalistního rázu, bez ohledu na skutečné vědecké kvality uveřejňovaných textů. To by mělo jednak za následek zánik sborníku, jednak by

nebylo jisté, že eventuálně nově založený odborný časopis by byl přijat mezi bodově hodnocená periodika.¹² Doufáme, že toto připomenutí nebude a priori chápáno negativně, nýbrž jako příslib do budoucna, že změny nemusejí být pouze účelové, ale mohou plynule navázat na předešlou tradici a s nadějí na opodstatněnost učiněných kroků také příjemně překvapit. Velký závazek časopisu *Památky* nepochybně přebírá redakce. Zdá se, že na jejich bedrech spočívá určitá zodpovědnost, navíc jde o organizačně i časově náročnou práci, která bývá často nedoceněna. Za ostravské pracoviště je namístě poděkovat zejména výkonným redaktorkám Martině Stabrové, Markétě Kouřilové a dosavadní Petře Batkové, jež stály za přípravou sborníků prvních dvou dekád 21. století a které si vždy, i přes nemalé kvantum dalších pracovních povinností, udržely profesionální přístup.

Ať se tedy novému časopisu podaří naplnit vytyčené poslání a neprovázejí jej žádné rozpaky.

- 1 STRAKOŠ, Martin – STABRAVOVÁ, Martina, Vývoj sborníku od poloviny 90. let 20. století, in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2011*, KOUDELOVÁ, Jana (ed.), Ostrava 2011, s. 132–137. Na konci 90. let 20. století s přesahem do následujícího století byly jednotlivé svazky sborníků nahrazeny výročními zprávami, v nichž nalezneme rovněž odborné příspěvky.
- 2 HLOBIL, Ivo, V Krajském středisku státní památkové péče a ochrany přírody v Ostravě na počátku normalizace, in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2011*, KOUDELOVÁ, Jana (ed.), Ostrava 2011, s. 120–123.
- 3 GRŮZA, Antonín, Jak se začínalo a pokračovalo..., in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2011*, KOUDELOVÁ, Jana (ed.), Ostrava 2011, s. 124–129.
- 4 MLČÁK, Leoš, Vzpomínky na Sborník památkové péče v Severomoravském kraji, in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2011*, KOUDELOVÁ, Jana (ed.), Ostrava 2011, s. 130–132.
- 5 Jak podotkl Antonín Grůza, tento svazek sborníku „předznamenal vlastně dnešní věhlas tohoto druhu kulturního dědictví na Ostravsku“. GRŮZA, A., Jak se začínalo, s. 128.
- 6 Podrobněji STRAKOŠ, M. – STABRAVOVÁ, M., Vývoj sborníku, s. 132–135.
- 7 Označení „Sborník“ bylo ponecháno z důvodu zachování kontinuity vydávání periodika od počátku 70. let 20. století, byť jeho pravidelnost nebyla, respektive nemohla být vždy dodržena.
- 8 HALAMÍČKOVÁ, Alena – NITRA, Tomáš, Kulturní krajina v podhůří Jeseníků na Krnovsku, in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2017*, KOUBOVÁ, Marta (ed.), Ostrava 2017, s. 81–94.
- 9 ROSOVÁ, Romana – STRAKOŠ, Martin, Zemřela PhDr. Libuše Dědková, in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2017*, KOUBOVÁ, Marta (ed.), Ostrava 2017, s. 110–113. Poznamenejme, že Libuše Dědková byla životní partnerkou Antonína Grůzy.
- 10 Srov. STRAKOŠ, Martin – SKŘEBSKÁ, Renata, Úvod, in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2018*, Ostrava 2018, s. 4–5. Také v případě sborníků s vrocením 2009 a 2010 byla část jejich obsahu vyhrazena pro příspěvky z odborných setkání (konference *Mladí mistři* a seminář *Dělnické a hornické kolonie. Bydlení v průmyslových aglomeracích*).
- 11 HALÁTEK, Dalibor, Vážme si života v prostoru s historickou pamětí a snažme se ji udržet. Rozhovor s PhDr. Danou Kouřilovou, in: *Sborník Národního památkového ústavu v Ostravě 2019/2020*, KOUDELOVÁ, Jana – HALÁTEK, Dalibor (edd.), Ostrava 2020, s. 122–126.
- 12 STRAKOŠ, M. – STABRAVOVÁ, M., Vývoj sborníku, s. 136.

Bibliografie sborníků a výročních zpráv Národního památkového ústavu, územního odborného pracoviště v Ostravě

Petra Batková, Národní památkový ústav,
územní odborné pracoviště v Ostravě

Studie a články

ARBTER, Herbert, Stavební program generální opravy zámku Hradec nad Moravicí a dosavadní zkušenosti s jeho realizací, in: *Sborník památkové péče v Severomoravském kraji 7*, MOCEK, Eduard (ed.), Ostrava 1987, s. 60–80.

AUGUSTINKOVÁ, Lucie, Příspěvek ke stavebnímu vývoji farního kostela v Orlové, in: *Památkový ústav v Ostravě. Výroční zpráva 2000*, Ostrava 2001, s. 111–116.